

LÄRARINSTRUKTION

Hantera inkomst, utgift, försäkring och sparande

Syfte

Eleverna lär om budget, försäkringar och sparande. De får reflektera över hur de hanterar sin ekonomi och göra en budget.

Förberedelser innan lektionen

Skriv lektionens inledande två frågor på tavlan.

Skapa presentationsbilder som stöd till lektionens genomgångar.

Inled lektionen i helklass | 10 min

Låt eleverna reflektera enskilt:

- Vad innebär det att ha koll på pengarna för dig?
- Gör du något särskilt för att ha koll?

Ta upp några av elevernas reflektioner i helklass.

Många tycker ekonomi känns svårt men det är i egentligen ganska enkelt:

- få in mer än du gör av med (budget).
- skydda dig mot det oväntade (teckna försäkring).
- planera för framtiden (sparande).

Forskning visar att ekonomi påverkar vår hälsa och vårt mående och därför är kunskap om hur man kan hantera sin ekonomi viktig. En bra början att förstå sitt nuläge, att skapa en överblick. Överblicken ger dig möjlighet att se vad som kan och behöver förändras.

Inkomster och utgifter – grunden i en egen ekonomi | 25 min

Genomgång i helklass.

Ta upp begreppen och resonera tillsammans med eleverna.

Inkomst

Exempelvis lön, studiebidrag, gåva, egen försäljning, extrajobb. Ta upp att det går att påverka sina inkomster genom exempelvis yrkesval/studier, löneförhandling och att värna om sin hälsa. Ta även upp och förklara begreppen brutto- och nettolön. Bruttolön: Det är det belopp som du och arbetsgivaren har kommit överens om och som framgår i anställningsavtalet, utan att några skatter eller andra avdrag har gjorts. Nettolön: Det belopp man faktiskt får utbetalt till sitt lönekonto, efter att skatt och avdrag gjorts. Nettolönen är den man använder när man gör en budget.

Utgift

Exempelvis hyra, köp av present eller årsavgift för bankkort. Ta gärna upp att vissa utgifter är svårare att ändra på än andra men att det finns möjlighet att påverka såväl fasta som rörliga utgifter, exempelvis genom byte av bostad, bank, elbolag och inköpsvanor.

Spara och investera

Att spara eller investera är ett bra sätt att ha tillgång till pengar, antingen till något man vill köpa eller om något oförutsett händer. Ett buffertsparande är viktigt för att klara oförutsedda utgifter (t.ex. mobilen går sönder) och lämpar sig för sparande på kort sikt, där pengarna kan användas direkt. Om man har möjlighet kan även ett målsparande vara viktigt. Det kan handla om att få råd med exempelvis möbler, telefon, dator eller körkort. Hur snabbt man vill/kan spara, avgör om sparandet är på kort- eller lång sikt. Vanligt typ av långsiktigt sparande är sparande till boende och pension.

Prata om ränta-på-ränta-effekten:

Ett litet sparande, kan över tid bli väldigt stort.

Sparar du 500 kr/mån i 10 år med 5% ränta blir det 77 000 kr – inte 60 000.

Det är skillnad på att spara och investera. Om man sparar riskerar man inte att förlora några pengar. Så snart det finns en risk att förlora något så är det istället en investering. Risken kan vara hög eller låg.

Begrepp att förklara

Insättningsgaranti är ett system som innebär att man får tillbaka sparade pengar om banken eller kreditmarknadsbolaget går i konkurs.

Avkastning är ett mått på hur mycket en investering har ökat eller minskat i värde över en viss tidsperiod. Det uttrycks ofta som en procentandel av det ursprungliga investerade beloppet.

Olika former att spara och investera

Sparkonton

På ett sparkonto kan du spara pengar både på kort och lång sikt. Det finns olika typer av konton. På vissa konton kan du fritt ta ut dina pengar när som helst. Andra konton har bindningstider eller andra begränsningar för att ta ut pengarna. Sparar man på ett sparkonto med insättningsgaranti är räntan inte alltid så hög, men man riskerar inte heller att förlora sina pengar.

Vill man ha möjlighet att få bättre avkastning kan man istället investera.

Fonder

En fond är en samling värdepapper, till exempel aktier eller obligationer. Investerar du i en fond innebär det att du köper andelar i den. Tillsammans med de andra fondägarna blir du delägare i fonden.

Fonder har olika risknivåer. En fond kan ge bra avkastning, men du kan också förlora hela eller delar av ditt kapital. Sparande i fonder innebär alltså alltid en risk.

Investeringsparkonton (ISK)

På ett investeringssparkonto (ISK) kan du spara i aktier och fonder och andra finansiella produkter. Sparandet är inte bundet, utan du kan sälja innehav när och hur ofta du vill.

Du betalar inte någon skatt de gånger du säljer med vinst, men däremot en årlig skatt (schablonskatt) på värdet av ditt sparande.

Kryptotillgångar

Exempel på investering med mycket hög risk är kryptotillgångar (även kallade kryptovaluta). Ett exempel på kryptovaluta är bitcoin. Det är sällan lämpligt för konsumenter att investera i kryptotillgångar.

Du hittar information om kryptotillgångar på konsumentverket.se/konsument.

Budget

En planering för inkomster, utgifter och sparande. En budget är ett bra sätt att få överblick och vad man kan ändra på med sin ekonomi.

Visa Adens månadsbudget som ett exempel.

Adens månadsbudget

Aden är 18 år, bor hemma och går på gymnasiet. Han jobbar som ungdomsledare tre söndagar i månaden. Hans pengar ska räcka till allt utom boende och mat hemma.

Adens månadsbudget			
INKOMSTER		UTGIFTER	
Lön ungdomsledare	900*	Klubbavgift/träning	350
Studiebidrag	1 250	Mat/dricka	300
		Abonnemang (streaming)	279
		Kläder, skor	700
		Bussbiljett	300
		Överföring sparkonto	100
Totalt	2150	Totalt	2029

* Adens lön står angiven efter skatt.

Min månadsbudget | ⌚ 15 min

Enskild övning.

Berätta för eleverna att de ska reflektera över sin egen ekonomi genom att svara på frågorna i elevinstruktionen. Visa gärna budgetexemplet på tavlan, när eleverna arbetar med uppgiften.

- Vet du hur mycket pengar du får/tjänar varje månad? Din inkomst.
- Vet du hur du använder dem? Dina utgifter – ta med både stora och små.
- Sparar du till något? Varje månad eller ibland?

Min månadsbudget			
INKOMSTER		UTGIFTER	
Totalt		Totalt	

- d. Har du någonting du drömmer om att kunna göra i framtiden, om 3–5 år? Kan du börja spara pengar nu? Titta i din budget, är det är någon förändring du kan göra för att spara ett belopp varje månad?

Gör en uppsamling i helklass: Hur gick det att svara på frågorna, vad det enkelt/svårt, varför/varför inte? Kan en budget öka dina möjligheter att påverka din ekonomi? På vilket sätt?

Facit

En budget ökar möjligheten att:

- anpassa utgifterna till inkomsterna och undvika skulder.
- förstå sin ekonomiska situation bättre och hur man kan påverka den.
- sätta upp sparmål för framtida utgifter.

Försäkringar – vad måste man ha? | ⌚ 10 min

Genomgång i helklass.

Alla behöver vara försäkrade. Det ger ett ekonomiskt skydd om olyckan är framme. Vilka försäkringar som du behöver beror mycket på livssituation och vad man äger. Försäkringar kan delas in i tre grupper: Krav enligt lag, nödvändiga och bra att ha. Vi ska prata om de två första grupperna.

Krav enligt lag

Den enda försäkring det är lag på är trafikförsäkring. Det måste du ha, om du har ett fordon.

Nödvändiga

Den viktigaste försäkringen du behöver när du flyttar hemifrån är hemförsäkring. Du behöver ha en hemförsäkring, oavsett om du flyttar till hyresrätt, bostadsrätt eller villa. Bor du i hyresrätt eller bostadsrätt kan fastighetsägaren ha ett krav på att du måste ha hemförsäkring.

En hemförsäkring ger dig ersättning för dina saker om de blir stulna, skadas av brand eller om du råkar ut för en vattenskada. Hemförsäkringar kan skilja sig åt i vad de exakt gäller för och vilken

ersättning du kan få. Priset skiljer sig också åt. Det kan vara svårt att veta vilken försäkring man ska välja. Konsumenternas försäkringsbyrå ger oberoende information om försäkringar. På deras webbplats finns också ett verktyg för att jämföra försäkringar.

Avslutning | ⌚ 5 min

Vi har idag fokuserat på budget, försäkringar och sparande. Det är tre viktiga delar för att få koll på och påverka sin ekonomi. Om vi ska sammanfatta lektionen så är det egentligen ganska enkelt: få in mer än du gör av med, skydda dig mot det oväntade och planera för framtiden.

Exit: Om du var en influencer* – vilket privatekonomiskt tips skulle du ge efter dagens lektion?

*Sammanslagning av ordet finans och influencer. En person som ger råd om ekonomi och finansiella investeringar på sociala medieplattformar, poddar etcetera.

Tips

Konsumentverket har ett häfte (4 sidor) med budgetmall och våra beräknade hushållskostnader. Budgethäftet kan användas som ett undervisningsmaterial i privatekonomi. Det innehåller också anvisningar och tips för att få pengarna att räcka längre.

Ladda ner eller beställ hem
[Konsumentverkets budgethäfte](#)

Finansiellt välbefinnande

Forskning visar att ekonomisk trygghet har ett tydligt samband med både psykisk och fysisk hälsa. Elever som utvecklar en förståelse för sin egen ekonomiska situation och lär sig påverka den i positiv riktning, kan därmed också stärka sitt generella välmående.

Finansiellt välbefinnande, även kallat ekonomisk hälsa, syftar på en individs förmåga att hantera sin ekonomi på ett sådant sätt att både nuvarande behov och framtida mål kan uppfyllas. Det innefattar att ha tillräckliga ekonomiska resurser för att hantera oväntade händelser, samt att känna trygghet och frihet i sin ekonomiska situation.

Som kognitionsvetaren och författaren Elin Helander uttrycker det:

Finansiellt välbefinnande handlar om att känna trygghet och frihet, både nu och för framtiden. Det handlar också om att ibland kunna sätta guldkant på tillvaron.

Källa: Finansinspektionen (2024). Finansiellt välbefinnande och allmän hälsa i Sverige – Kortrapport 2024